

2. Η περίοδος της Λατινοκρατίας και τα ελληνικά κράτη

Διδακτικοί στόχοι

1. Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν οι μαθητές τον χαρακτήρα και την οργάνωση των λατινικών κρατών που ιδρύθηκαν στο χώρο του Βυζαντίου.
2. Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν οι μαθητές τις επιδιώξεις και την εξέλιξη των ελληνικών κρατών που δημιουργήθηκαν στο χώρο του Βυζαντίου.

Επισημάνσεις για την πορεία διδασκαλίας

Τα δύο πρώτα μέρη της ενότητας που αναφέρονται αντίστοιχα στα λατινικά και ελληνικά κράτη που ιδρύθηκαν στα ερείπια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, με τη συνθήκη **διανομής της Ρωμανίας** (1204), μπορούν να κατανοηθούν σε συνάρτηση με τη σπουδή του χάρτη που υπάρχει στο τέλος της ενότητας.

Τα λατινικά κράτη ήταν φεουδαρχικά και εξαρτημένα αλυσιδωτά το ένα από το άλλο, πράγμα που αποτελεί ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της φεουδαρχίας. Έτσι από τη λατινική αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης εξαρτιόταν το Βασίλειο της Θεσσαλονίκης και σ' αυτό πάλι υποτελή ήταν το Δουκάτο των Αθηνών και το Πριγκιπάτο της Αχαΐας. Στο τελευταίο μάλιστα οι φεουδαρχικοί θεσμοί θύμιζαν έντονα τη Γαλλία (**πρώτος διδακτικός στόχος**).

Τα ελληνικά κράτη ήταν αρχικά τρία. Από αυτά ισχυρότερα αποδείχτηκαν η Αυτοκρατορία της Νίκαιας και το Δεσποτάτο της Ηπείρου και αποδύθηκαν σε ένα αγώνα δρόμου για την αποκατάσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, ενώ η αυτοκρατορία της Τραπεζούντας μπορεί μεν να διαδραμάτισε δευτερεύοντα ρόλο, αλλά είχε μεγάλη σημασία για τη διατήρηση του Ποντιακού Ελληνισμού. Αργότερα στα ελληνικά κράτη προστέθηκε το Δεσποτάτο του Μυστρά.

Ιδιαίτερη σημασία έχει το τμήμα της διδακτικής ενότητας που αναφέρεται στις σχέσεις των Λατίνων και των Ελλήνων, των κατακτητών και των κατακτημένων. Οι σχέσεις αυτές χαρακτηρίζονταν από έντονη αντιπαλότητα. Οι κατακτητές καταπίεζαν τους κατακτημένους, που γι' αυτό εξεγείρονταν συχνά εναντίον τους. Η καταπίεση των Λατίνων ανάγκασε σε ορισμένες περιπτώσεις τους απειλησμένους Έλληνες να επιλέξουν εκούσια τον ζυγό των Τούρκων. Το τελευταίο μέρος αναφέρεται στην έναρξη της διαδικασίας που οδήγησε στη διαμόρφωση νεοελληνικής εθνικής συνείδησης, τον ανταγωνισμό μεταξύ των ελληνικών κρατών και την αποκατάσταση του Βυζαντίου από το κράτος της Νίκαιας (**δεύτερος διδακτικός στόχος**).

Σχολιασμός του υποστηρικτικού υλικού

Το **πρώτο παράθεμα** προέρχεται από το έργο του μαροκινού γεωγράφου Ουμάρι, ο οποίος αντλεί τις πληροφορίες του από τον γενουάτη έμπορο Μπέηλμαν. Το απόσπασμα αναφέρεται στην εξαιρετη γεωγραφική από εμπορική άποψη θέση (σταυροδρόμι απ' όπου διέρχονται πολλοί έμποροι και ταξιδευτές που κατευθύνονται προς το Κριβν, την έρημο του Καμπτσάκ και τις χώρες του Βορρά), στο διεθνές κύρος και την ισχύ, και τέλος στην ανδρεία των στρατιωτών της αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας στα μέσα του 14ου αι. Το κράτος της Τραπεζούντας ήταν τότε κατά πολύ ισχυρότερο από το μικρό Βυζαντινό Κράτος που εξασθενούσε συνεχώς. Το κράτος της Τραπεζούντας είχε ιδιαίτερη σημασία για τα εμπορικά συμφέροντα της ναυτικής και εμπορικής υπερδύναμης Γένουας στην περιοχή του Ευξείνου Πόντου.

Το **δεύτερο παράθεμα** προέρχεται από το δημώδες Χρονικό του Γαλαξειδίου και αναφέρεται στις αυθαιρεσίες (αγγραφείς και αρπαγές) και τη βία που εξασκούσε ο φράγκος αυθέντης (φεουδάρχης) Κόντος σε βάρος του πληθυσμού των Σαλώνων (Αμφισσας) και του επισκόπου τους. Όλη αυτή η συμπεριφορά οδήγησε αρχικά σε εξέγερση των εντοπίων και ακολούθως στην απόφασή τους να καλέσουν τους Τούρκους να κατακτήσουν την περιοχή τους.

Το **τρίτο παράθεμα** προέρχεται από τον βυζαντινό ιστορικό Νικηφόρο Γρηγορά και αναφέρεται στο νόμο, με τον οποίο ο Ιωάννης Δούκας Βατάτζης (1222-1254), αυτοκράτορας της Νίκαιας, απαγόρευε στους υπηκόους του τη χρήση υφασμάτων και ενδυμάτων που εισάγονταν από άλλες χώρες. Το μέτρο αυτό προκλήθηκε από την ξενομανία («**ξενόφερτα ρούχα**») του πληθυσμού της αυτοκρατορίας και απέβλεπε προφανώς στην τόνωση της ιθαγενούς βιοτεχνικής παραγωγής της αυτοκρατορίας και τον περιορισμό των εισαγωγών.

Το **εικονογραφικό υλικό** αποτελείται από ένα νόμισμα του Ιωάννη Βατάτζη, σημαντικότερου εκπροσώπου της αυτοκρατορίας της Νίκαιας, και **το χάρτη με τα ελληνικά και λατινικά κράτη**. Ο χάρτης αυτός πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης εκ μέρους των μαθητών, για να μπορέσουν αυτοί να κατανοήσουν την πολιτική πραγματικότητα που δημιουργήθηκε, μετά τη Άλωση της Πόλης και τη διανομή της Ρωμανίας (1204), στο γεωγραφικό χώρο της καταλυθείσας Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

Η Φραγκοκρατία και η Τουρκοκρατία, κατά το δεύτερο παράθεμα, έχουν αιτιώδη σχέση στην περιοχή των Σαλώνων (μεσαιωνική ονομασία της αρχαίας και νεοελληνικής Αμφισσας). Συγκεκριμένα ο επίσκοπος Σαλώνων, θρησκευτικός ηγέτης του Ελληνισμού της πόλης, απαυδισμένος από τη συμπεριφορά των Λατίνων, αφού ξεσήκωσε τους συμπατριώτες του, κάλεσε τους Τούρκους να κατακτήσουν την περιοχή, επιλέγοντας συνειδητά την τουρκική από τη λατινική κυραρχία (**πρώτη ερώτηση**).

Ο Ιωάννης Δούκας Βατάτζης (1222-1254), ο σημαντικότερος από τους ηγέτες της Νίκαιας απαγόρευσε την εισαγωγή και τη χρήση πολυτελών ενδυμάτων από τα Δύση και την Ανατολή, προφανώς για να ανακόψει την εκροή συναλλαγήματος στο εξωτερικό, όπως δείχνει η έκφραση «σπαταλούσαν, χωρίς να υπάρχει ανάγκη, τα πλούτη του», να μειώσει το δημόσιο χρέος και την εξάρτηση της χώρας του από το εξωτερικό και ιδίως τις ιταλικές ναυτικές δημοκρατίες και να τονώσει την εθνική οικονομία και την αυτοπεποίθηση των κατοίκων της Νίκαιας, όπως δείχνουν οι εκφράσεις «ξενόφερτα ρούχα» και «θα κηρυσσόταν άτιμος» (**δεύτερη ερώτηση**).

Η προέλευση της περιγραφής του μαροκινού γεωγράφου Ουμάρι φαίνεται όχι μόνο στο θετικό τρόπο, με τον οποίο αυτή αναφέρεται στα χριστιανικά κράτη, αλλά και στις πληροφορίες που μας δίνει για τον αυτοκράτορα, τους υπηκόους και το διεθνές κύρος της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας. Η ευημερία του κράτους της Τραπεζούντας αποδίδεται έμμεσα στην πολύ ευνοϊκή γεωγραφική θέση του κράτους αυτού: Σ' αυτό κατέληγε το βορειότερο τμήμα της χερσαίας εκδοχής του **δρόμου του μεταξιού**, μεγάλης εμπορικής αρτηρίας με πολλά παρακλάδια, που συνέδεε τις χώρες της Άνω Ανατολής με τις χώρες του Ευξείνου και της Μεσογείου και εξασφάλιζε τον εφοδιασμό του μεσογειακού κόσμου και της Δύσης με μπαχαρικά και άλλα προϊόντα πολυτελείας. Έτσι διέσχιζαν συνεχώς τα εδάφη της ξένοι ταξιδευτές και έμποροι, οι οποίοι ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν δασμούς για τα προϊόντα που διακινούσαν (**τρίτη ερώτηση**).

Οι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν υλικό για το Μυστρά στις εγκυκλοπαίδειες, σε ειδικά ιστορικά έργα και σχολικά βιβλία ιστορίας, σε καταλόγους σχετικών εκθέσεων κλπ. (**εργασία**).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ρ. Γκρουσέ, *Ιστορία των Σταυροφοριών*, μετ. Α. Πάγκαλος, εκδ. Γκοβόστης, χ. χ.
- St. Runciman, *Ιστορία των Σταυροφοριών*, 3 τόμοι, μετ. Κ. Παπαρρόδου, Διεύθυνσις Εκδόσεων Γενικού Επιτελείου Στρατού, Αθήνα 1977-1979.
- Α. Κόλια-Δερμιτζάκη, *Συνάντηση Ανατολής και Δύσης στα εδάφη της αυτοκρατορίας*, Ίδρυμα Γουλιανδρή-Χορν, Αθήνα 2000.
- J. Le Goff, *Ο πολιτισμός της Μεσαιωνικής Δύσης*, μετ. Ρ. Μπενβενίστε, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993.
- W. Miller, *Ιστορία της Φραγκοκρατίας στην Ελλάδα (1204-1566)*, μετ. Σπ. Λάμπρος, 2 τόμοι, εκδ. Π. Σ. Παπακωνσταντίνου, Αθήνα (χ. χ.).
- St. Runciman, *Μυστράς*, μετ. Π. Κορρέ – Τζ. Καπατσώρη, Ινστιτ. του Βιβλίου Μ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1986.